

GRONINGEN ALS DIERENMUSEUM

Groningen: de grootste stad in het noorden van Nederland, bekend als studentenstad, maar ook stad van historische pakhuisen, Art Nouveau (Jugendstil) panden en hofjes, de Martinitoren, Groninger koek én paarden in de kunst.

Dat begint al met het paard van Ome Loeks dat direct buiten het NS-station staat. Het is een in Groningen bekend dierenkunstwerk dat waarschijnlijk gemaakt is ter herinnering aan het renpaard van Lukas (Loeks) van Hemmen (1876 - 1955). Loeks was pikeur (africhter van paarden) en eigenaar van café en stalhouderij De Slingerij in Groningen. In 1910 kwam zijn paard om. Toen de paardenslager het dier op kwam halen zongen een paar jongens: "het Peerd van Ome Loeks is dood". Dit was het begin van een Gronings volkswijsje dat nu nog bekend is.

In Groningen stond ook de wieg van de kunstenaar Otto Eerelman (1839 - 1926) die in de tweede helft van de negentiende eeuw uitgroeide tot de belangrijkste schilder van paarden en honden in Nederland. Zijn misschien wel meest bekende werk is *De paardenkeuring op de Grote Markt op de 28ste augustus* uit 1920. Hij maakte dit schilderij in opdracht van het Groninger bestuur. Het toont Groningen tijdens de jaarlijkse herdenking van het ontzet van de stad op 28 augustus 1672. Dit werd gevierd met feestelijkheden en een paardenkeuring. Het kunstwerk is te bezichtigen in het stadhuis aan de Grote Markt.

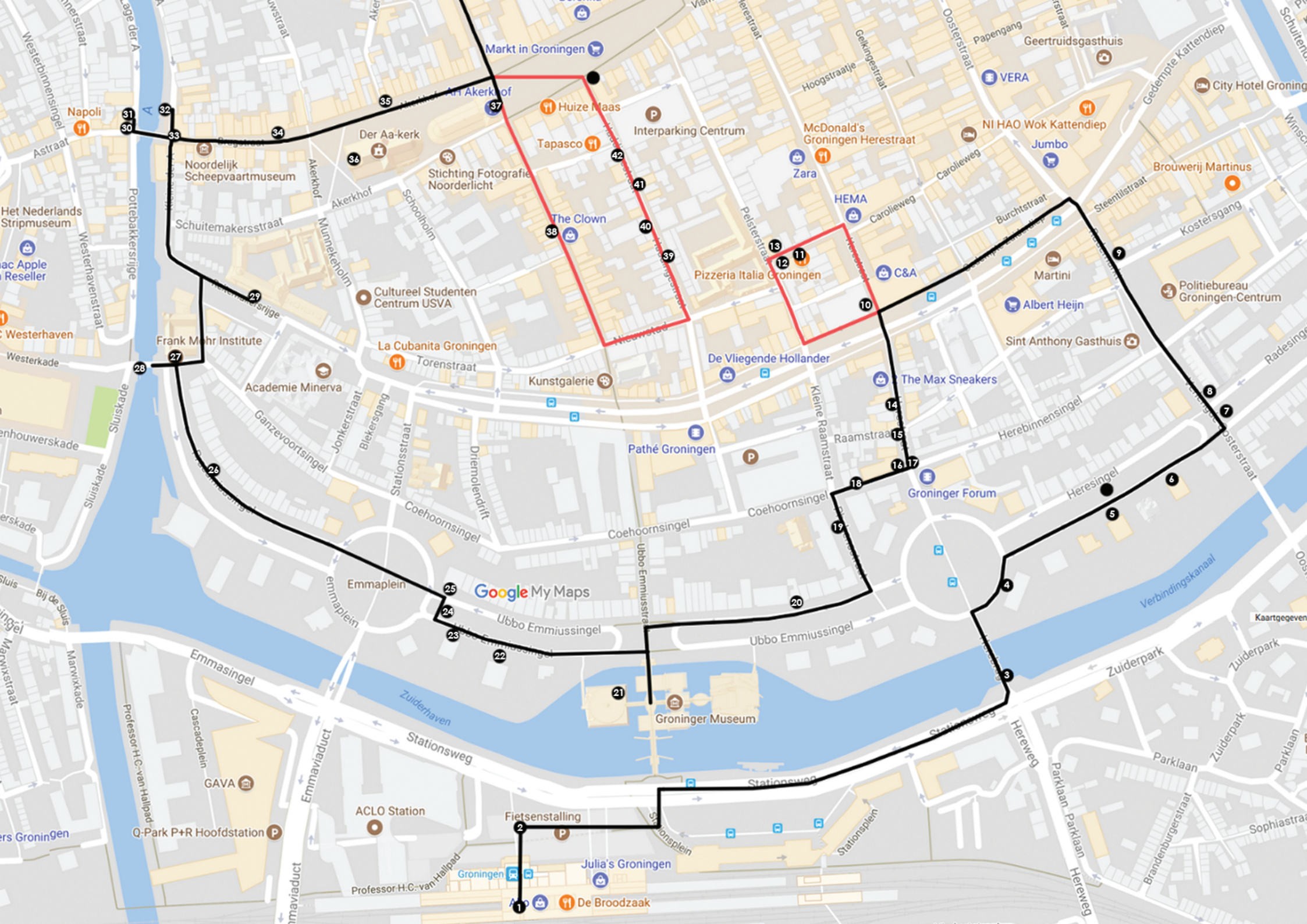
En het paard zie je in Groningen terug met op zijn rug Sint Maarten die zijn mantel deelt met een bedelaar, op de windvaandel van de Martinitoren, in een tegeltableau dat verwijst naar een voormalige paardenslager en onderweg ontmoet je een veulen in brons (zie foto op de voorkant).

Tijdens deze dierenroute kom je echter niet alleen paarden tegen, maar ook apen, vogels, leeuwen, slangen, uilen, eekhoorns en zelfs een beer. Van ieder dierenkunstwerk leggen we je uit wat de (symbolische) betekenis is.

Zoals ze in Groningen zelf al zeggen... "Er gaat niets boven Groningen".

Veel wandelplezier!

Femke Postma, Henny van Rij, Hedwich Sinnema

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

Google My Maps

Markt in Groningen

Huize Maas

Tapasco

The Clown

Pizzeria Italia Groningen

De Vliegende Hollander

Pathé Groningen

Groninger Forum

Groninger Museum

ACLO Station

Fietsenstalling

Julia's Groningen

De Broodzaak

Noordelijk Scheepvaartmuseum

Stichting Fotografie Noorderlicht

Cultureel Studenten Centrum USVA

La Cubanita Groningen

Academie Minerva

Kunstgalerie

HEMA

C&A

Albert Heijn

Sint Anthony Gasthuis

Q-Park P+R Hoofdstation

GAVA

VERA

Jumbo

Martini

Brouwerij Martinus

Politiebureau Groningen-Centrum

Parklaan

Zuiderpark

Parklaan

Zuiderpark

Parklaan

Zuiderpark

Parklaan

Start: NS-station Groningen

De route start in de stationshal van het NS-station Groningen. Vanaf hier kun je een route van 4 km door het centrum van Groningen lopen. De route kan op drie plekken worden verlengd met respectievelijk een extra ronde van 400 meter, een ronde van 600 meter en een ronde van 200 meter (zie de rode lijnen op de kaart). De route eindigt in het centrum van de stad op de Grote Markt bij de Martinitorren. Vanaf daar is het 900 meter teruglopen naar het NS-station Groningen.

1. Stationshal NS-station Groningen

Franciscus Hermanus Bach (1865 - 1956), Stationsplein 4

In de stationshal zijn bovenaan 5 tegeltableaus te zien. De drie vrouwenfiguren links symboliseren van links naar rechts: Telegrafie, de Groningse stedenmaagd en de Post. Telegrafie is herkenbaar aan de brief in haar rechterhand en een bliksemschicht (snelheid) in haar linkerhand. Onder haar voeten zijn links en rechts duiven te zien. De Groningse stedenmaagd houdt twee palmtakken vast (symbool van vrede en overwinning). Onder haar voeten zie je links een bijenkorf (symbool van vlijt), de staf met twee slangen (caduceus) van de Romeinse handelsgod Mercurius, het wapen van Groningen met de dubbelkoppige adelaar, een uil (symbool van wijsheid) en koren en een handeg (symbool van de landbouw). Rechts wordt de Post uitgebeeld door de Griekse godin Iris op een gevleugeld wiel met een brief in haar rechterhand. Zij is in de Griekse mythologie de boodschapper van de goden. Ze is omgeven door symbolen van kracht en snelheid waaronder een stoomlocomotief, een briesend paard en vogels.

Aan de overkant personificeren twee mannenfiguren de Arbeid en de Tijd. De Arbeid heeft een schop in de hand en wordt omgeven door ijverige diersoorten: mieren, een spin, een rund en bijen. De Tijd heeft vleugels en is te herkennen aan de zandloper en symbolen van de sterrenbeelden.

Verlaat de stationshal en buiten zie je voor je een beeld van een wit paard met een man.

2. Peerd van Ome Loeks (1959)

Jan de Baat (1921 - 2010), Stationsplein

Het beeld stelt Ome Loeks met zijn paard voor. Zie voor uitleg de tekst bij de inleiding.

Loop naar de verkeerslichten vóór het Groninger Museum dat je aan de andere kant van de Stationsweg ziet liggen. Steek over en ga meteen rechtsaf. Volg de Stationsweg langs het water tot aan de eerstvolgende brug, de Herebrug. Op de brug staat een vrouw met een kalf onder haar rechtervoet en koren in haar handen.

3. Landbouw en veeteelt (1953)

Wladimir de Vries (1917 - 2001), Herebrug

Dit beeld symboliseert de landbouw en veeteelt als belangrijkste inkomstenbron in de 20^e eeuw in de provincie Groningen.

Ga links en steek de Herebrug over. Je komt uit op het Hereplein. Ga hier rechts. In de bocht rechts zie je bovenaan Hereplein 9 en 10 twee griffioen.

4. Twee griffioenen

Hereplein 9-10

Een griffioen is een hybride fabeldier dat de heerschappij over twee rijken symboliseert: over de aarde (zijn leeuwenlichaam) en over de lucht (de kop en de vleugels van een adelaar). Ze zijn hier geplaatst als bewakers van het gebouw.

Loop verder met de bocht mee naar rechts. Je komt uit op de Heresingel die is aangelegd aan het einde van de 19^e eeuw. Op Heresingel 9 zie je een bronzen plaquette van Nils Holgersson op een gans.

5. Nils Holgersson

Heresingel 9

Je ziet Nils Holgersson op 'zijn' gans Mårten. Nils is de hoofdpersoon van het in 1906 verschenen kinderboek *Nils Holgerssons wonderbare reis*. De schrijfster Selma Lagerlöf (1858 - 1940) schreef het boek om kinderen op een speelse manier de aardrijkskunde van Zweden te leren.

De plaquette is het logo van het bedrijf Van Ede & Partners dat hier is gevestigd en symboliseert de ontwikkeling die hun cliënten doormaken. Nils staat model voor de mens die zichzelf los probeert te maken van zijn gewoonten en denkpatronen en vooral van de meningen over zichzelf waarbij hij geneigd is zich klein te maken. Tijdens de reis maakt hij kennis met een veel grotere wereld. Het is in dat contact dat hij uiteindelijk zijn eigen ware grootte ontdekt.

Tegenover Heresingel 9 staat een siervaas in classicistische stijl (ca. 1910) in het grasveld. Aan weerszijden van de vaas zijn (verweerde) arenden te zien.

Loop verder naar Heresingel 15-17. Hier staat een arend met gespreide vleugels bovenaan het pand.

6. Arend (1897)

Heresingel 15-17

De arend wordt gezien als de heerser van het luchtruim en het vogelrijk. Vele vogels en zoogdieren vrezen hem. Zijn grootte, 'koninklijk' gedrag en meesterlijke vlucht in de hemel hebben van hem een embleem gemaakt van goden, koningen, keizers, jagers en strijders. De arend staat meestal symbool voor moed, macht en sterkte (van leiders) en is het symbool van het gezichtsvermogen ('arendsogen'). In de heraldiek en symboliek wordt de arend adelaar genoemd. In de Europese heraldiek is de adelaar samen met de leeuw het meest voorkomende wapendier. Adelaar is ook wel de dichterlijke benaming van de arend. In de Griekse mythologie is de adelaar de heilige vogel van de oppergod Zeus.

Je bent nu aangekomen bij de kruising met de Radesingel en Verlengde Oosterstraat. Steek de kruising over om naar het beeld van een veulen te gaan dat aan de andere kant van de straat op het grasveld staat (zie de foto op de voorkant van deze dierenroute).

7. Veulen (1951)

Wladimir de Vries (1917 - 2001), Radesingel

De gemeente Groningen wilde graag een beeld plaatsen op deze locatie, en 'het Veulen' werd gekozen.

Loop nu naar de Sint-Jozefkathedraal met een haan op de toren. Deze kathedraal kun je tijdens openingsuren bezoeken.

8. Sint-Jozefkathedraal (1887)

P.J.H. Cuypers (1827 - 1921) (architect), Radesingel 4

Deze katholieke neo-gotische kerk (sinds 1980 kathedraal) is vernoemd naar Sint Jozef, timmerman en patroonheilige van de werklieden, omdat de kerk vooral voor arbeiders was bedoeld. De haan in de vorm van een windwijzer zie je vaak op kerktorens. Hij heeft niet alleen de praktische functie om aan te geven vanuit welke richting de wind waait, maar ook een symbolische betekenis. De haan herinnert aan de verloochening van Jezus door Petrus. Jezus had voorspeld dat Petrus voordat de haan zou kraaien, driemaal zou ontkennen dat hij Jezus kende nadat Jezus gevangen zou zijn genomen.

De haan staat ook voor het berouw van Petrus hierover. Petrus verkondigde volgens de overlevering het christelijke geloof tot aan zijn dood. Daarnaast wordt de haan gezien als symbool van Christus. De haan kondigt immers een nieuwe dag aan, een synoniem voor het christelijk geloof.

In de kerk is o.a. een groot beeld van Sint Maarten op een paard te zien en een altaar met de symbolen van de evangelisten: de gevleugelde arend van Johannes, de gevleugelde leeuw van Marcus, het gevleugelde rund van Lucas en de engel van Matteüs.

Loop langs de kerk over de Verlengde Oosterstraat en steek de kruising Herebinnensingel/Radebinnensingel over. Je loopt nu op de Rademarkt. Aan je linkerhand passeer je het Sint Antonygasthuis (een hofje) dat is gesticht om armen en zieken op te vangen. De Heilige Antonius (251 - 356) wordt vaak afgebeeld met een bel en een varken, maar het varken is hier niet te zien. Sint Antonius is o.a. de beschermheilige tegen ziekten van mens en vee.

Iets verder passeer je aan de linkerkant de Prinsenstraat en dan zie je rechts op de hoek een muurtekening met een grote duif die een boer op zijn melkkar voorttrekt. Dit kunstwerk heet 'Vervlogen Tijden'.

9. Vervlogen Tijden (2015)

Klaas Lageweg, Kostersgang

De muurschildering herinnert aan melkboer Roelf Bierling. Hij woonde in de laatste boerderij binnen de grachten aan de Rademarkt. Opvallend is dat niet een paard maar een duif zijn melkkar voorttrekt. Dat heeft te maken met de kunstenaar die destijds veel met vogels bezig was en dacht aan een typische stadsvogel voor zijn kunstwerk. Het werd een duif met gespreide vleugels, omdat de muur dit qua ruimte toeliet. Het inspireerde tevens tot de titel van het kunstwerk 'Vervlogen tijden'.

Loop de Rademarkt uit en ga bij de kruising met het Gedempte Zuiderdiep links. Ga aan de rechterzijde van de straat lopen. Bij de tweede straat rechts (de Herestraat) zie je op de hoek een rood bakstenen gebouw. Dit is het gebouw 'de Faun' waarop diverse dierenornamenten zijn te zien.

10. De Faun met diverse dieren (1935)

Willem Valk (1898 - 1977), Herestraat 83-85

In 1935 werd hier door de levensverzekeringsmaatschappij 'De Utrecht' een multifunctioneel gebouw neergezet waarin naast kantoorruimte ook een café-restaurant, magazijnen en fietsenkelder werden opgenomen. Het café-restaurant kreeg de naam *De Faun*. Dit leidde ook tot de naam van het gebouw. Een faun, of sater, was in de Griekse mythologie half mens, half geit. Een faun heeft de poten en hoorns van een geit. Op het gebouw zijn diverse beelden en gevelstenen aangebracht die verwijzen naar het werk en de kenmerken van levensverzekeringsmaatschappij 'De Utrecht'.

Op de hoek met het Gedempte Zuiderdiep staat een kameleon, symbool voor de wisselvalligheid der tijden. Daar tegenover ligt de hoorn des overvloeds, symbool voor welvaart. Bovenaan zie je een roepende man.

Ga rechts de Herestraat in. Je loopt nu langs de arcade (drie bogen) van de Faun waarop drie sluitstenen zijn aangebracht.

Je ziet een eekhoorn, een schip en twee vogels die hun drie jongen voeren. Ze symboliseren respectievelijk spaarzaamheid, handel en zorg. Op de andere hoek (kruising met de Bruine Ruitersstraat) verwijzen drie faunen in nonchalante poses, één met een bierpul, één met een druiventros en één met een panfluit (bovenin), naar het voormalige café-restaurant. Faunen waren namelijk ook natuurgeesten in de entourage van de levenslustige Romeinse god Bacchus; god van de wijn en vruchtbaarheid. Naast deze beelden zijn er nog diverse reliëfs op het gebouw te zien met o.a. weergaven van beroepen zoals een visser (zijde Gedempte Zuiderdiep) en een koe met melkflessen (zijde Bruine Ruitersstraat).

Vanaf dit punt kun je de route verlengen met 400 meter (punt 10 t/m 12). Vervolg hiervoor de Herestraat voorbij de drie beeldhouwde faunen en ga de tweede straat links, de Kleine Pelsterstraat in. Op Kleine Pelsterstraat 2 (links) hangt een gevelsteen met een kruis, bokkenwagen en schip. Lees hiervoor verder bij nummer 10.

Als je de route niet wilt verlengen, steek dan het Gedempte Zuiderdiep bij de Faun over naar de Herestraat aan de andere kant van de weg. Loop tot Herestraat 101 en lees verder bij nummer 13.

11. Gevelsteen met bokkenwagen (17^e eeuw)

Kleine Pelsterstraat 2

Op deze gevelsteen zie je een kruis, een wagen die door een bok wordt getrokken en een schip. Deze steen bevond zich eerder in de voorgevel van de brouwerij 'Het Witte Kruis' in de Herestraat, waar het beroemde Groninger kluinbier gebrouwen werd. De gevelsteen verwijst mogelijk naar het vervoer van het bier naar een schip. Bokken waren vroeger vaak goedkoper en gemakkelijker om te houden dan paarden. Ook was een bokkenwagen vaak handiger in nauwe straten.

Iets verder, op het pand van Kleine Pelsterstraat 6, zijn diverse dierenornamenten te zien.

12. Valk, vleermuis, haan

Kleine Pelsterstraat 6

Hier was vroeger waarschijnlijk een smederij gevestigd die werkte voor de Nederlandse Spoorwegen (NS) gezien het oude logo van de NS: een gevleugeld wiel (linksonder boven de deur). Bovenaan het pand zijn een valk, vleermuis en haan te zien. Die symboliseerden mogelijk de kenmerken van de smederij: snelheid, zicht of veiligheid in de nacht (vleermuizen kunnen in het donker vliegen zonder tegen obstakels aan te vliegen en maken gebruik van echolocatie om prooi te vangen) en waakzaamheid.

Draai je om en kijk naar het pand Kleine Pelsterstraat 9. Boven de deur zie je ramen met een omlijsting met twee apen en een apenkop.

13. Apen op voormalig bankgebouw (1905)

Architecten: Anton Johan Sanders (1869 - 1909) en A.Th. van Elmpt (1866 - 1953, uitbreiding in 1910), Kleine Pelsterstraat 9/Pelsterstraat 44

In dit gebouw was vroeger de Julius Oppenheimbank gevestigd, die later Twentsche Bank en daarna ABN-bank werd. Het gebouw is in 1905 gebouwd in de stijl van Berlage. De apen bij de ramen zijn ook te zien aan de zijde van de Pelsterstraat. De apen lijken met hun tengere lichaam en lange staart op langoeren uit India. Mogelijk symboliseerden ze dat de bank goed beveiligd is tegen 'brutale apen'. In de symboliek staan apen namelijk vaak voor de ondeugden van de mens. De apen zouden gezien hun wat brutale houding ook een afschrikwekkende werking kunnen hebben op ongewenste bezoekers van de bank.

Aan het einde van de Kleine Pelsterstraat, ga je links de Pelsterstraat in. Als je wilt kun je nog het oude Pelstergasthuis (Heiligen=geest=gasthuis) bezoeken (een hofje). Ga aan het einde van de Pelsterstraat links het Gedempte Zuiderdiep op. Je loopt nu terug naar het gebouw 'de Faun'. Ga hier rechts, steek het Gedempte Zuiderdiep over en vervolg de route over de Herestraat tot nummer 101.

14. Wapen met dubbelkoppige arend (1903)

Antonius Theodorus van Empt (architect, 1866 - 1953), Herestraat 101

Dit winkelpand met bovenwoning is gebouwd in de stijl van de Jugendstil (ook wel Art Nouveau genoemd). Op de gevel is een tegeltableau met het wapen van Groningen aangebracht: een dubbelkoppige zwarte adelaar. Daarboven zie je twee 'Jugendstil vrouwen'.

Sinds keizer Karel de Grote in het jaar 800 een adelaar op het dak van zijn koninklijke verblijf in Aken aanbracht is de adelaar het keizerlijk symbool bij uitstek. Keizer Sigismund nam in het jaar 1433 een adelaar met twee koppen als wapendier. Hij legde verder vast dat de nog niet gekroonde maar wel gekozen keizer (de Roomse koning) een adelaar met één kop in zijn wapen zou plaatsen. Na de kroning tot keizer kreeg de adelaar in zijn wapen twee koppen. Een dubbelkoppige adelaar straalt hiermee nog meer macht uit dan een éénkoppige adelaar. Groningen nam de dubbelkoppige adelaar in zijn wapen toen het in de 15e eeuw een vrije rijksstad werd, een onafhankelijke stad in het Heilige Roomse Rijk. Het wapen van de stad stond voor de gebieden waar de stad macht en gezag over had. Dit betrof de gebieden Gorecht, de beide Oldambten (Wold-Oldambt en Klei-Oldambt), Reiderland en Westerwolde.

Verderop op Herestraat 109 bevond zich vroeger een apotheek van apotheker H.G. Oldeman. In de straat ervoor rechts, de Raamstraat, is in 1948 tegen de gevel een kalkstenen reliëf aangebracht dat hieraan herinnert: een schaal met een slang.

15. Schaal van Hygieia met slang (1948)

Rinus Meijer (1917 - 1985), Herestraat 109/Raamstraat

De schaal met een slang staat symbool voor een apotheek. De slang kronkelt zich rondom de schaal van Hygieia. Hygieia was de Griekse godin van de gezondheid, properheid en hygiëne. Ze wordt vaak afgebeeld met een slang, als symbool van gezondheid, geneeskraft, vernieuwing en verjonging. De slang kan immers zijn huid afwerpen en vernieuwen, hetgeen staat voor herboren worden en genezing. Daar zit de parallel, want medicijnen die je verkrijgt bij de apotheek (kunnen) zorgen voor genezing.

Loop verder naar Herestraat 113 waarop zeven gevelstenen met wapenschilden boven de hoge ramen zijn aangebracht.

16. Gevelstenen met dieren (1953)

Herestraat 113

Dit pand is gebouwd voor de voormalige Groninger Brandwaarborg-Maatschappij. Aan de zijde van de Herestraat hangt het wapenschild van Groningen met een dubbelkoppige adelaar. Aan de zijde van de Coehoorn hangen 6 gevelstenen van verzekeringsmaatschappijen waarmee de Groninger Brandwaarborg-Maatschappij samenwerkte: respectievelijk de wapenschilden van de Brandverzekering Maatschappij 'Holland' van 1859 (met leeuw), de Haarlemsche Brandverzekering Maatschappij van 1846 (met zwaard), de 's-Hertogenbosche Brandwaarborg Maatschappij van 1841 (met vier kleine leeuwen en een dubbelkoppige adelaar), de Algemeene Verzekering Maatschappij 'De Merwede' NV van 1915 (met twee griffioenen), de Zaanlandsche Assurantie Compagnie voor Brand en Binnenlandsche Vaart Anno 1845 en waarschijnlijk het wapen van de Groninger Brandwaarborg-Maatschappij zelf (drie torens).

Wapenschilden

De oorsprong van wapenschilden ligt in de Middeleeuwen toen ridders in steeds zwaardere harnassen werden gehuld. Voor de herkenbaarheid van vriend en vijand kreeg iedere ridder een eigen uniek teken op zijn wapenschild. Deze tekens werden uitgebreid naar o.a. documenten, gevelstenen, banieren en grafstenen. Naast de persoonlijke wapenschilden ontstonden later ook (adelijke) familiewapens en kozen steden, gilden en belangrijke burgers een wapen. Ook staten kregen een wapen, waarbij meestal gebruik werd gemaakt van het wapen van de vorst. De wapenschilden verwezen naar de naam van de drager en soms naar het beroep van de drager. Vaak werd op het wapenschild een dier afgebeeld vanwege zijn symbolische betekenis, of werd het wapenschild geflankeerd door dieren, meestal arenden of leeuwen.

De leeuw

De leeuw wordt gezien als de koning der dieren en komt daarom het meeste voor in de Europese heraldiek of wapenkunde. Daarnaast zijn leeuwen, leeuwenkoppen en leeuwenpoten veelvuldig gebruikt om gebouwen, toegangspoorten, monumenten, fonteinen en meubels te decoreren. Ze symboliseren o.a. kracht, moed, (koninklijke) macht en waakzaamheid.

Aan de overkant van de straat, op Herestraat 104 – 106, zie je op de hoek een beeld van een beer.

17. Beer (1928)

Willem Valk (1898 - 1977), Herestraat 104-106

De beer bevindt zich op het voormalige hoofdkantoor van de Friesch-Groningsch Hypotheekbank dat in de stijl van de Amsterdamse school is gebouwd. Mogelijk symboliseert de beer de kracht en moed van de bank, want de bank beschermt en waakt over je geld, zodat je rustig kunt slapen (winterslaap van de beer). De beer kan ook zekerheid symboliseren aangezien hij zich voor de winter vol eet om de winter door te komen. Daarbij is hij met zijn sterke reukvermogen erg goed in het zoeken naar zoetig voedsel zoals honing en bessen (mogelijk symbool voor het vergaren van rijkdom).

Aan de zij-ingang van het gebouw aan de Herebinnensingel is het beeld van de Romeinse handelsgod Mercurius te zien.

Ga na Herestraat 113 rechts de Coehoornsingel in en ga aan de linkerkant van de straat lopen. Stop voor Coehoornsingel 5 waar je bovenaan tegen het pand twee ramskoppen ziet.

18. Ramskoppen (1884)

Coehoornsingel 5

Wat zich oorspronkelijk in dit pand bevond is niet bekend. Dat maakt de ramskoppen lastiger te duiden. De ramskop staat meestal symbool voor (wils)kracht, doorzettingsvermogen, energie, agressie, vastberadenheid en

leiderschap die nodig zijn om een bepaalde positie te kunnen bereiken.

Ga de eerstvolgende straat links, de Phebensstraat, in. Rechts bij de ingang van nummer 1 zie je een groot mozaïek met de zon en met vogels, zee en vissen.

19. Mozaïek met vogels en vissen

Phebensstraat 1

Dit mozaïek bevindt zich op het pand van de Hogeschool NHL Stenden waar je verschillende pabo-opleidingen kunt volgen. De zon symboliseert levenskracht en is hier mogelijk aangebracht, omdat scholing ook leidt tot kracht om goed en fijn te leven. De vogels symboliseren mogelijk het 'uitvliegen' van de leerlingen.

Ga de eerstvolgende straat rechts, de Ubbo Emmiussingel in. In het grasveld voor je zie je het beeld Fietsles (1986) van Kees Verkade. Loop tot Ubbo Emmiussingel 15 waar boven de deur een sluitsteen met een uil is te zien. Aan de zijkant van het portaal rechts zie je bovenaan ook een glurende kattenkop.

20. Uil en kattenkop

Ubbo Emmiussingel 15

De uil is hier als nachtdier waarschijnlijk aangebracht als symbool van waakzaamheid vanwege zijn scherpe blik. Hij bewaakt de entree van het pand samen met de kat. De uil zou echter ook kunnen verwijzen naar Ubbo Emmius (1547 - 1625), de eerste rector magnificus van de Rijksuniversiteit Groningen waarnaar de singel is vernoemd. De uil verwijst dan naar wijsheid.

Loop verder over de Ubbo Emmiussingel. Op de panden op nummer 23 en 29-35 zie je nog diverse leeuwen. Ga bij Ubbo Emmiussingel 41 links en steek de weg over naar het Museumeland waar het Groninger museum is gevestigd. Rechts zie je op het dak van een van de museumzalen twee leeuwen die ieder een wapenschild dragen.

21. Groninger Museum met twee leeuwen (1650)

Museumeland 1

De twee leeuwen houden ieder een schild met een familiewapen vast. Het schild met de drie bloemen en een wolvenkop behoort tot de familie Van Welvelde. Het wapen met een geharnaste ruiter op een paard is het wapen van de familie Ripperda.

Van oorsprong komen de beelden van het in 1811 afgebroken borg (Groningse variant van een burcht) te Farmsum. In 1925 zijn ze aan het Groninger museum geschonken en sinds 1994 staan ze op deze plek.

Loop terug naar de Ubbo Emmiussingel en ga direct links. Aan de linkerkant staat op Ubbo Emmiussingel 110 een Jugendstil pand. Op dit pand zijn diverse dieren te zien.

22. Dieren op Jugendstil pand (1905)

Arie van der Lee (1872 - 1959), Ubbo Emmiussingel 110

In de periode van de Jugendstil staat vooral de schoonheid van de kunst centraal. Symmetrie ontbreekt vaak en inspiratie wordt gehaald uit de sierlijke elementen in de natuur met karakteristieke vormen, vaak uit verre exotische landen. Dit resulteert in de versiering van gebouwen met bloemen- en dierenmotieven. Het gaat vaak om pronkzuchtige dieren.

Aan de voorzijde van dit pand links is bovenaan een reliëf met pauwen en vlinders te zien (respectievelijk symbool van trots/schoonheid en van wedergeboorte/transformatie), onder het balkon bevinden zich links en rechts gebeeldhouwde kalkoenen (symbool van overvloed), rechtsboven de ingang is een tegeltafel met boerenzwaluwen (symbool van huiselijk geluk) en daaronder in het grijze hardsteen lijken ook zwaluwen afgebeeld. Rechts om de hoek zijn reliëfs met vier kippen en twee hanen te zien en aan de linkerkant van het pand bij het parkeerterrein tref je bovenaan een sierlijke Sint Jacobsschelp en duiven aan. Het gebouw is in 1904 gebouwd in opdracht van R. Hooites-Meursing, weduwe van een strokartonfabrikant. Daarna is het nog een kraamkliniek van het Diaconessenhuis geweest.

Loop verder naar Ubbo Emmiusingel 112.

23. Griffioenen (1895)

Ubbo Emmiusingel 112

Tegen de rand van het dak zie je twee geschilderde griffioenen, fabeldieren die de heerschappij over twee rijken symboliseren: over de aarde (het leeuwenlichaam) en over de lucht (de kop en de vleugels van een adelaar). Onder het balkon zijn twee leeuwenkoppen aangebracht.

Loop nu naar het grasveld waar het beeld van een kind met lam staat.

24. Kind met lam (1955)

Fransje Carbasius (1885 - 1984), Ubbo Emmiusingel

Het beeld Kind met lam stond oorspronkelijk bij een basisschool. Het is na de restauratie in 1986 verplaatst naar de Ubbo Emmiusingel. Gezien de eerste

locatie van het beeld staat het lam waarschijnlijk symbool voor de zuiverheid en onschuld van kinderen.

Loop nu naar de andere kant van de Ubbo Emmiusingel. Op het pand op de hoek, op nummer 79 (gebouwd in 1901 - 1902), zie je boven de entree een sluitsteen in natuursteen in de vorm van de kop van een uil.

25. Uilenkop (1901- 1902)

Ubbo Emmiusingel 79

Dit woonhuis is gebouwd door de Nederlandse politicus jonkheer mr. Reneke (René) de Marees van Swinderen (1860 - 1955). De uil is waarschijnlijk aangebracht als symbool van wijsheid.

Loop over de rotonde van het Emmaplein en ga rechtdoor naar de Praediniussingel. Op nummer 1, 3 en 49 zie je weer decoraties met leeuwen. In het grasveld staat normaal gesproken een roodkoperen haan, maar deze is nu weg voor restauratie. Het is onbekend of en wanneer hij weer terug komt.

26. Haan (1979)

Klaas van Dijk (1913 - 1990), Praediniussingel

De haan werd in 1979 geschonken aan de gemeente Groningen door de WestlandUtrecht Hypotheekbank. Het beeld werd in de naoorlogse wijk Paddepoel geplaatst, maar staat sinds 1988 op de Praediniussingel. In de symboliek staat de haan symbool voor waakzaamheid en trots. Daarnaast is de haan symbool voor de dagenraad; de haan gaat immers een nieuwe dag vol vertrouwen en enthousiasme tegemoet.

Loop de Praediniussingel uit totdat je recht voor je het monumentale pand van het voormalig Groningsch Museum van Oudheden ziet. Boven de ramen links zijn zes wapenschilden met dieren te zien.

27. Voormalig Groningsch Museum van Oudheden

Cornelis Hendrik Peters (architect, 1847 -1932), Praediniussingel 59

In dit gebouw in neo-gotische stijl was van 1894 - 1994 het Groningsch Museum van Oudheden gehuisvest. Boven de zes ramen links zijn wapenschilden te zien van de Ommelanden, de naam voor de oude plattelandsdistricten die buiten de stad Groningen liggen. De wapenschilden worden geflankeerd door arenden en leeuwen. Van links boven naar rechts beneden zie je de wapenschilden van Langewold, Redewold, Oldambt, Hunsingo, Fivelgo en Humsterland.

Links op de Museumbrug staat een brugwachtershuis met daarop een stern.

28. Stern (1938)

Willem Valk (1898 - 1977), Museumbrug

De koperen stern (verkleurd door het weer) staat op een brugwachtershuis en verwijst naar het havengebied van Groningen waar deze zeevogel met zijn deels zwarte kop rondvliegt. Op het brugwachterhuis is ook nog het wapen van de gemeente Groningen met de dubbelkoppige adelaar te zien in art-decostijl.

Ga aan het einde van de Praediniussingel rechts en meteen links de Museumstraat in. Iets verderop rechts zie je een pleintje, de Reitemakersrijge. Op Reitemakersrijge 13 bevond zich vroeger een PTT-telefoonkantoor. In het portaal zijn twee muurplastieken van kalksteen te zien, één met een gevleugeld paard en één met bliksemschicht boven zee met een zeester.

29. Pegasus en zeester op voormalig PTT gebouw (1958)

Wladimir de Vries (1917 - 2001), Reitemakersrijge 13

Deze twee muurplastieken symboliseerden samen met een verdwenen muurplastic van een vrouw met een duif (afgebroken in 1997) Post, Telegrafie en Telefoon. De vrouw met duif stond voor post, de bliksem die de zee raakt geeft de telegrafie weer en het gevleugelde paard - Pegasus uit de Griekse mythologie - symboliseert telefonie.

Vervolg de Museumstraat die via de Reitemakersrijge overgaat in de Kleine der A langs het water (de A) richting de Brugstraat. Steek de brug even over en je ziet rechts op de hoek van een gebouw een sluitsteen met een ramskop.

30. Ramskop (1916)

Wim Haver (1870 - 1937), Astraat 1

Langs de Hooge der A en Lage der A waren diverse pakhuizen gevestigd waar schepen hun goederen aan land brachten. Het hoekpand was waarschijnlijk ook een pakhuis. De ramskop staat mogelijk symbool voor (wils)kracht, moed en vastberadenheid. Eigenschappen waar de vroegere eigenaar zich mogelijk mee identificeerde. Al in de Oudheid werden ramskoppen in de architectuur gebruikt als sluitsteen. Dat kan de kunstenaar hier ook hebben gekopieerd.

Ga rechts en loop langs het water naar de Lage der A 3. Hier vind je een gevelsteen 'In de Jachtwagen'.

31. In de Jachtwagen (1923)

Lager der A 3

Op deze gevelsteen zie je een paard voor een boerenwagen die wordt geleid door een boer. In de wagen zit een jager. De gevelsteen herinnert aan een oude herberg die vroeger in dit pand was gevestigd en de naam De Gouden Jachtwagen had. De jaartallen op de gevelsteen, 1723 - 1923, verwijzen naar het bestaan van de herberg.

Loop weer terug naar de brug, steek deze over en ga meteen linksaf, de Hooge der A in. Blijf aan de linkerkant van de straat (aan de kadekant) lopen. 25 meter verder kom je een kunstwerk met kikkers tegen.

32. Kikkercyclus (2011)

Jan Steen (1938 - 2016), Hooge der A 2

Dit kunstwerk is bedoeld om het terras met het water te verbinden. Kikkers zijn dieren die zowel in het water als aan de waterkant zitten. Het kunstwerk toont de metamorfose van kikkervisje naar kikker. De kunstenaar heeft echter wel zijn fantasie gebruikt, want niet alle beelden zien er echt uit als kikkers.

Loop terug richting de brug en ga linksaf de Brugstraat in. Je loopt nu langs 15 zuilen die onderdeel zijn van een overdekte winkelgalerij. Op de kapitelen bovenaan de zuilen van roze graniet zijn afwisselend motieven met planten/bloemen en dieren te zien.

33. Zuilen met dierornamenten (1909)

P.M.A. Huurman (architect, 1863 - 1944), Brugstraat 31 - 19

Deze overdekte winkelgalerij is gebouwd in de stijl van de Jugendstil (Art Nouveau). De sierlijke kapitelen met dieren en bloemen kenmerken de rijkdom van de winkels van destijds. De beeldhouwde dieren zijn vogels (waarschijnlijk pelikanen, symbool voor zorgzaamheid), hanen (symbool voor waakzaamheid), kikkers (symbool voor metamorfose) en uilen (symbool voor wijsheid).

Loop door tot aan Brugstraat 7 (links). Op dit pand bevinden zich bij de trap aan weerszijden twee hardstenen grijze kraagstenen met apen.

34. Vier apen (1904)

Brugstraat 7

Dit witbakstenen Jugendstilpand is gebouwd in opdracht van textielhandelaar L. de Vries Hzn. De apen benadrukken hier mogelijk de status van de textielhandelaar. Kunstenaars van de Jugendstil lieten zich namelijk graag beïnvloeden door alles wat exotisch was (exotisme): dieren, bloemen, vruchten, andere culturen. Het hebben van exotische producten, en dus ook een aap, was eind 19^e eeuw erg chique en snobistisch. Het houden van een aap was duur in aanschaf en onderhoud en daarmee niet voor iedereen weggelegd. Een andere optie is dat de apen zijn aangebracht om ongewenste bezoekers af te schrikken gezien hun wat brutale houding. Daarmee hebben ze een signalerings- en waakfunctie.

Bovenaan de voorgevel van het pand bevinden zich tussen de geveltoppen van het gebouw drie tegeltableaus van de vroegere Haagse aardewerkfabriek Rozenburg met voorstellingen die de kenmerken van het voormalige textielbedrijf tonen. Van links naar rechts: nijverheid (bijenkorf links), trots/koninklijke waardigheid (twee pauwen met witte lelies) en handel (de staf van Mercurius met slangen).

Vervolg de Brugstraat die overgaat in de Akerkhof. Loopt tot Akerkhof 29.

35. Vogels (1900)

A. Th. Van Elmpt (architect), Akerkhof 29

Dit gebouw is ontworpen als bankkantoor met kenmerken van de Neogotiek en Jugendstil. Links- en rechtsboven zijn twee gebeeldhoude uilen aangebracht als symbolen van wijsheid en waakzaamheid. In de boogtrommel boven het raam van de eerste verdieping is een tegeltableau met sierlijke vogels aangebracht. In 1917 werd het gebouw een chocolaterie van P. Postma.

Aan de overkant van de straat staat de Der Aa kerk. Op de toren staat een windwijzer in de vorm van een goudkleurige arend.

36. Arend op Der Aa kerk

De Der Aa kerk is naast de Martinikerk op de Grote Markt het belangrijkste overgebleven middeleeuwse kerkgebouw van Groningen. De goudkleurige arend op de toren is waarschijnlijk afgeleid van het wapen van Groningen met de dubbelkoppige adelaar.

Loop het Akerkhof uit, ga rechts en stop voor de oude Korenbeurs direct rechts. Links van de ingang een nis het beeld van Neptunus met een zeepaard.

van dit pand staat in beeld van Neptunus met

37. Korenbeurs (1873)

Philip Enthoven, Akerhof 1

In de Korenbeurs werd vroeger graan verhandeld. Op de neoclassicistische gevel van dit pand tegenover de Vismarkt zijn drie beelden van Romeinse goden aangebracht die handel, zeevaart en landbouw symboliseren. Op het dak staat de Romeinse handelsgod Mercurius met zijn staf met slangen (caduceus). In de gevel links staat de Romeinse god van de zee Neptunus met in zijn rechterhand een drietand (deel hiervan ontbreekt) en met een zeepaard aan zijn voeten (een zeepaard wordt ook hippocampus genoemd en heeft zwemvliezen in plaats van hoeven). Rechts staat de Romeinse godin van de landbouw (in het bijzonder graan), Ceres. Zij houdt een korenaar vast en bij haar voeten ligt een mand voor het koren en een handeg om het land te bewerken.

Vanaf dit punt kun je de route verlengen met 600 meter (punt 37 t/m 41). Vervolg hiervoor de Akerkhof die naar rechts overgaat in de Folkingestraat en stop bij Folkingestraat 23 - 25 (rechts) waar je het tegeltableau 'Voorgesneden paradepaard' ziet. Lees hiervoor verder vanaf punt 37.

Als je de route niet wilt verlengen loop je vanaf de Korenbeurs terug naar de kruising waar je vandaan kwam en ga je de Stoeldraaierstraat in. Na de kruising met de Zwanestraat gaat de Stoeldraaiersstraat over in de Oude Kijk in 't Jatstraat. Op de hoek links zie je een gevelsteen met een (groen) spinnenwiel. Loop verder tot de Oude Kijk in 't Jatstraat 10. Hier bevond zich vroeger een slagerij. Lees verder vanaf punt 42.

38. Voorgesneden paradepaard (1997)

Marijke Gémessy, Folkingestraat 23 - 25

In dit pand was vroeger een paardenslager gevestigd. De paarden kwamen via de zijsteeg de slagerij ingelopen. Het tegeltableau is zowel een herinnering aan het oude slachthuis, als aan de geslachte paarden. Het tableau toont de achterhand van een paard met een keurmerk op de bil.

Ga verderop links de Nieuwstad in en dan de eerst volgende straat links, de Haddingestraat, in. Na een paar meter zie je rechts op nummer 30 tegen de gevel een rode kater.

39. Rode kater (1986)

Haddingestraat 30

Dit is de rode kater uit de strip 'Jan, Jans en de kinderen' van tekenaar Jan Kruis (1933 - 2017). Het personage van de rode kater is gebaseerd op Kobus, de huiskat van Jan Kruis. De kat staat ook bekend als de 'Je-weet-wel'-kater (een gecasteerde kater) waarvoor hij zich schaamt. In de strips filosofeert de rode kater over grote vraagstukken en is hij een overtuigd pacifist. Hij weigert muizen te doden en belet de Siamees Loedertje om op muizenjacht te gaan. De rode kater ziet zichzelf ook als een vegetarische kater; een kater die alleen vlees uit blik eet. Waarom de kater hier hangt is onbekend.

Iets verderop zie je links de Lutherse kerk. Bovenaan zie je in het timpaan een zwaan.

40. Zwaan (1874)

Haddingestraat 23

Deze zwaan is het symbool van de Lutherse kerk in Nederland. De oorsprong van dit symbool is te vinden in een oude Tsjechische legende. Deze legende vertelt dat priester Johannes Hus (ca. 1370 - 1415) als criticus van de Rooms-Katholieke Kerk in de 15^e eeuw de wanpraktijken van de kerk ter discussie stelde in zijn geschriften. Hij werd hiervoor veroordeeld tot de brandstapel. Vanaf de brandstapel zei hij tegen de beul: "Je gaat nu een gans (hus is Boheems voor gans) roosteren, maar binnen honderd jaar krijg je een zwaan voorgeschoteld die je roosteren nog koken kan." Dit is een profetische voorspelling die uitkomt als godsdienstig hervormer Maarten Luther (1483 - 1546) – die een zwaan in zijn familiewapen heeft (symbool voor zuiverheid en trouw) – in oktober 1517 zijn 95 stellingen poneert tegen de wantoestanden in de katholieke kerk. Het lutheranisme overleefde en heeft nog steeds veel aanhang in onder meer Duitsland en Scandinavië.

Loop verder naar Haddingestraat 16 (rechts) voor een gevelsteen met een bij en naar Haddingestraat 7 (links) voor Sint Jacobsschelpen.

41. De Bij

Haddingestraat 16

Het is niet duidelijk waarom de gevelsteen hier hangt. De bij kan symbolisch zijn bedoeld als symbool voor nijverheid of letterlijk verwijzen naar bijen en honing.

42. Sint Jacobsschelpen

Haddingestraat 7

Dit pand dateert uit de 19^e eeuw. Het pand toont 13 Sint Jacobsschelpen die als versiering boven de ramen zijn aangebracht. Dit asymmetrische schelpmotief werd al in de 18^e eeuwse Barok veel gebruikt. De Rococo, de laat Barok, dankt zijn naam aan het schelpmotief. De naam Rococo is namelijk afgeleid van de Franse woorden roc (rots) en coquilles (schelpen).

De Sint Jacobsschelp is het embleem van de bedevaart naar Santiago de Compostella en staat in het algemeen symbool voor pelgrims. In de christelijke iconografie is de Sint Jacobsschelp het attribuut van Jacobus de Meerdere (ook wel Sint Jacob genoemd). Hieraan dankt de schelp zijn naam. Het zichtbaar dragen van de schelp, op de hoed of op de jas genaaid, gaf bescherming tegen struikrovers, die de dragers ervan vanuit een erecode met rust lieten (maar waarschijnlijk ook omdat ze wisten dat er bij de arme bedevaartgangers niets te halen viel). Er zijn veel verhalen over de oorsprong van dit symbool. Het meest verhaalde is gerelateerd aan de dood van Sint Jacob in het jaar 44. Zijn lichaam zou destijds verloren zijn gegaan in de oceaan tijdens een hevige storm toen het door zijn discipelen van Jeruzalem naar Spanje werd gebracht. Toen zijn lichaam aanspoelde aan de kust van Galicië in Spanje was het volgens de legende bedekt met Jacobsschelpen.

Loop de Haddingestraat uit tot je weer op de Vismarkt bent. Op de hoek rechts (Vismarkt 40) staat één van de oudste panden van Groningen met bovenaan in het timpaan twee leeuwen met wapenschilden. Steek de Vismarkt schuin naar links over richting de Korenbeurs. Vervolg de route naar rechts over de Stoeldraaiersstraat. Na de kruising met de Zwanestraat gaat de Stoeldraaiersstraat over in de Oude Kijk in 't Jatstraat. Loop verder tot de Oude Kijk in 't Jatstraat 10. Hier bevond zich vroeger een slagerij.

43. Voormalige slagerij (1895)

Oude Kijk in 't Jatstraat 10

Op de winkelpui zijn een houten ossenkop en aan de uiteinden twee houten varkenskoppen te zien. Ze herinneren aan de slagerij die hier vroeger was gevestigd.

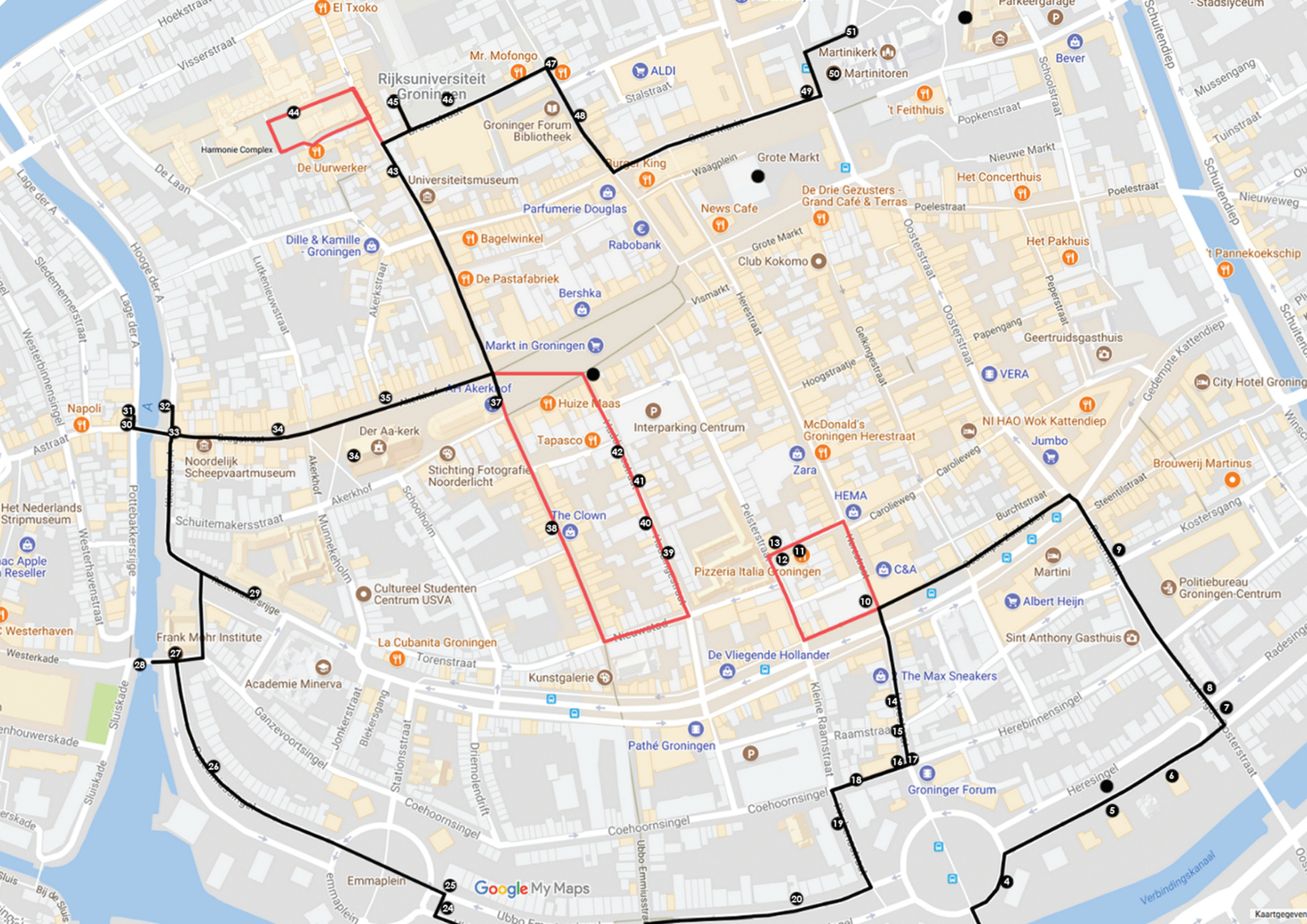
Vanaf dit punt kun je nog een korte omweg van 200 meter maken langs het Harmoniegebouw met 12 goudkleurige uilen (punt 43). Loop hiervoor voorbij de Broerstraat (rechts) en ga bij de Oude Kijk in 't Jatstraat 24A links de Uurwerkersgang in. Iets verder zie je rechts een plein. Loop het plein op en kijk rechts naar boven. Daar zie je 12 goudkleurige uilen.
Als je niet langs Harmoniegebouw loopt, ga je rechts de Broerstraat in. Vervolgens ga je de eerste straat links en loop je naar de Broerstraat 9 waar je boven de ingang de godin Hygieia ziet. Lees hiervoor verder bij punt 44.

44. Twaalf gouden uilen van Pallas Athena (2006)

Wia van Dijk, Oude kijk in 't Jatstraat 26

Dit is het Harmoniegebouw waarin zowel de Faculteit der Letteren als de Faculteit Rechtsgeleerdheid zijn gevestigd. De twaalf gouden uilen in het fronton vormen een eerbetoon aan de Griekse godin Pallas Athena, de godin van wijsheid, oorlog, vrede en schone kunsten. Ze beschikt over de eigenschappen verstand, moed, schoonheid en trouw en wordt vaak afgebeeld met een uil als symbool van wijsheid. De 12 uilen zijn gegoten in polyurethaan en daarna met bladgoud bewerkt. Op het oog lijken de uilen allemaal hetzelfde, maar iedere uil heeft een andere kleur ogen waarmee wordt verwezen naar de individuele wijsheid.

Rijksuniversiteit Groningen

Google My Maps

Kaartgegevens

Google My Maps

Kaartgegevens

Loop onder het Harmoniegebouw door en je komt weer uit op de Oude Kijk in 't Jatstraat. Hier staat een buste van Aletta Jacobs (1854 - 1929), de eerste Nederlandse vrouw die een universitaire studie afrondde, de eerste afgestudeerde vrouwelijke arts en de eerste promovenda van Nederland. Als het hek onder het Harmoniegebouw gesloten is, loop je terug naar de Oude Kijk in 't Jatstraat zoals je bent gekomen via de Uurwerkersgang.

Loop een stukje terug over de Oude Kijk in 't Jatstraat tot de eerste straat naar links. Hier ga je de Broerstraat in. Aan de linkerkant staat het oude Academiegebouw van de Rijksuniversiteit Groningen. Ga de eerste straat links en loop naar de Broerstraat 9 waar je boven de ingang de godin Hygieia ziet.

45. Godin Hygieia met esculaap (1883)

Emilius Bourgonjon (1841 - 1927), Broerstraat 9

Dit gebouw is het voormalige Hygiënisch-Pharmacologisch laboratorium. In het zandstenen reliëf boven de ingang zit Hygieia, de Griekse godin van de gezondheid. Zij is de dochter van Asklepios, de Griekse god van de geneeskunde. Haar zus heet Panakeia en is de godin van de geneesmiddelen. In haar linkerhand houdt Hygieia een esculaap vast, een staf waar een slang omheen kronkelt. Dit is sinds eeuwen het symbool voor artsen en apotheken, maar vooral ook het attribuut van haar vader Asklepios. Ook Hygieia wordt vaak afgebeeld met een slang. De slang symboliseert genezing, omdat deze in staat is zijn huid af te werpen en te vernieuwen.

Bij haar voeten staat een haan, het symbool voor waakzaamheid dat ook belangrijk is in de geneeskunde, maar die ook de komst van een nieuwe dag aankondigt. Hygieia is ook staande te zien bovenop het pand rechts met een boek onder haar rechterarm. Aan de andere zijde van het pand staat een leeuw met een wapenschild.

Loop nu naar de voorkant van het grote Academiegebouw.

46. Academiegebouw (1909)

Petrus Ackermans (1867 - 1937), Broerstraat 5

Het Academiegebouw is het hoofdgebouw van de universiteit van Groningen dat in neo-Renaissance stijl is gebouwd. Helemaal bovenop het gebouw staat een leeuw met het wapen van Nederland: een gouden leeuw met zwaard en zeven pijlen. Daaronder staat in een nis de Romeinse godin Minerva in volle wapenuitrusting met helm, speer en wapenschild. Minerva is de godin van wijsheid, nijverheid en oorlog. Onder Minerva is een reliëf aangebracht met twee leeuwen die het wapenschild van de universiteit vasthouden. Dit wapen dateert uit 1614. Het universiteitswapen is afgeleid van het wapen van de provincie Groningen, maar uitgebreid met een opengeslagen boek. Op het boek staat de tekst *Verbum Domini lucerna pedibus nostris*. Dat betekent 'Het woord van de Heer is een lamp voor onze voeten'.

Onder het wapenschild staat links de godin Scientia (natuurwetenschappen) met een boek en toorts. Rechts staat de godin Historia (geschiedenis) met een schriftrol. Op de linkervleugel staat bovenaan de godin Prudentia met een spiegel en een slang die om haar rechterarm kronkelt. De spiegel en slang staan symbool voor voorzichtigheid, wijsheid en wijs beleid.

Links en rechts van Prudentia zie je ramskoppen, symbool van o.a. (wils)kracht, doorzettingsvermogen, vastberadenheid en leiderschap die nodig zijn om een bepaalde positie te kunnen bereiken. Op de rechtervleugel staat bovenaan de godin Mathematica (wiskunde) met een wereldbol.

Vervolg de Broerstraat en loop tot de Oude Boteringestraat voor je. Op nummer 19 (recht voor je) bevindt zich boven de ingang een gevelsteen met een vis.

47. Vis op voormalig belastingkantoor

Oude Boteringestraat 19

Dit is het van Van Swinderen Huys dat in 1912 is gebouwd. De gevelsteen boven de deur wijst op de bestemming als belastingkantoor (tot 1974). Op de steen staat de spreuk: *Quiquid bono concedes, des partem tibi*. Dat betekent: 'Van wat je aan het goede geeft, gaat steeds een deel naar jou'. Anders gezegd: Het algemene nut waarvoor je belastinggeld betaalt, komt ook jouzelf ten goede. Op de gevelsteen is een vis met een munt in zijn bek afgebeeld. De vis staat waarschijnlijk symbool voor vruchtbaarheid en geluk. Het verhaal wil dat Groningers in deze vis een haai zagen, en daarom zeiden dat hun belasting naar de 'haaien ging'.

Ga rechts en loop tot Oude Boteringestraat 9. Op de gevel van dit pand staan verschillende dieren.

48. Eekhoorns, vissen (1903)

A.Th. Van Elmpt (architect 1866 - 1953), Oude Boteringestraat 9

Dit woonhuis is gebouwd in opdracht van J. Feldbrugge, handelaar in hoeden, in de stijl van de Jugendstil. Op het pand zijn diverse sierlijke dieren te bewonderen met kenmerken die de eigenaar bewonderde of waarmee de eigenaar zich graag identificeerde: bovenop staat een arend (symbool voor macht, moed en alles overziend) en daaronder zijn links en rechts (goud?)vissen te zien die mogelijk verwijzen naar harmonie, overvloed en geluk.

Halverwege de gevel links en rechts van het bovenraam zijn twee eekhoorns aangebracht. Mogelijk als symbool voor vindingrijkheid of spaarzaamheid, omdat eekhoorns in tijden van groot voedselaanbod een voedselvoorraad aanleggen voor de wintertijd.

Loop verder tot aan de kruising met de Grote Markt en ga links de Grote Markt op. Dit is het middelpunt van de stad Groningen. Loop naar de Martinitoren voor je. Rechts passeer je het stadhuis met haar zuilen waar het beroemde schilderij uit 1920 van Otto Eerelman (1839 - 1926) 'De paardenkeuring op de Grote Markt op de 28ste augustus' hangt. Als je wilt, kun je dit schilderij tijdens openingstijden bezoeken. Bovenop het stadhuis is een goudkleurige windvaandel met het wapen van de stad Groningen.

Achter het stadhuis is ook het in Hollandse Renaissance stijl gebouwde goudkantoor (nu horeca), met boven de ingang het wapen van Groningen, te bewonderen dat dateert uit 1635.

Net voor de Martinitoren zie je links tegen de gevel een beeld van Sint Maarten in baksteen.

49. Sint Maarten te paard

Egbert Reitsma (1892 - 1976), Grote Markt 24

Sint Maarten (ca. 316 - 397) was de heilige bisschop van Tours in Frankrijk. Hij is het meest bekend door zijn daad van barmhartigheid toen hij als Romeinse militair bij de stadspoort van Amiens zijn rode soldatenmantel deelde met een bedelaar. Dat zie je ook in dit beeld. Later zag hij in een droom dat hij zijn mantel met Jezus had gedeeld. Hij verliet toen het leger, liet zich dopen en werd kluizenaar.

Kijk nu naar de bovenkant van de Martinitoren. Hier zie je een windwijzer met een paard.

50. Windwijzer met paard en waterspuwers (1824)

Feenstra (loodgieter), Martiniekerkhof 3

De Martinitoren hoort bij de ernaast gelegen Sint Martinikerk, vroeger Sint-Maartenskerk genoemd. Beiden zijn gewijd aan Sint Maarten. De toren is 96.8 meter hoog en dateert in zijn huidige vorm uit 1627. De windwijzer verwijst naar het paard van Sint Maarten en heeft een gewicht van 150 kilo.

Op de Martinitoren zijn ook diverse waterspuwers te zien waarvan er een aantal op dieren lijken. Waterspuwers werden veelvuldig op kerken en kathedralen gebruikt om er voor te zorgen dat het hemelwater goed wegloopt en niet in de muren trekt. Ze komen voor in diverse vormen: dieren, fabeldieren, monsters en mensen.

Naast de praktische functie van waterafvoer en versiering van het gebouw, kunnen waterspuwers ook een religieuze of een kwaadwerende functie hebben. Door hun lelijke en enge uiterlijk zouden ze kwaadwillende geesten en demonen buiten de kerk houden. Een andere theorie is dat de afschrikwekkende waterspuwers het leven brengende water door hun keel moesten laten gaan en zo werden gedwongen iets goeds te doen, namelijk het bevloeien van de aarde.

Ga links de Kreupelstraat in en dan rechts. Je loopt nu langs de zijkant van de Martinikerk tot je rechts het beeld van Sint Joris en de Draak ziet.

51. Sint Joris en de Draak (1959)

Ludwig Oswald Wenckebach (1895 - 1962), Martinikerhof

Sint Joris en de Draak is een oorlogsmonument waarop je een uitgeputte Sint Joris ziet in een maliënkolder. Op zijn zwaard staat de tekst *Justitia, Libertas, Pax* (*Rechtvaardigheid, Vrijheid, Vrede*). In het natuurstenen voetstuk is een reliëf met de verslagen draak te zien. Het beeld staat symbool voor de overwinning van de geallieerden op de Duitsers.

Het verhaal van Sint Joris en de draak is een vroegchristelijke legende die stamt uit de vijfde eeuw. De martelaar Georgius (dit werd later Joris) versloeg in zijn geboortestreek in Voor-Azië een draak die symbool stond voor het heidendom. Hierna bekeerde het volk zich massaal tot het christendom. Sinds ongeveer de elfde eeuw is de legende een populair motief voor de uitbeelding van de strijd tussen goed en kwaad.

Een draak is een verzonnen kruising tussen verschillende dieren. Alle draken hebben als anatomische basis een slang of een krokodillenlijf met schubben, voorpoten en een kop van een leeuw, arend of havik, al dan niet vleugels en ze spuwen vuur. De betekenis van een draak verschilt per cultuur. In de Westerse christelijke cultuur wordt de draak vaak gezien als het kwaad, terwijl in de Oosterse cultuur de draak juist wordt gezien als iets positiefs. Daar brengen draken geluk of beschermen ze tegen het kwade.

Hier eindigt de dierenkunstroute. Je kunt dezelfde weg teruglopen naar de Grote Markt of om de Martinikerk heen lopen. Achter de kerk loop je dan nog langs het Provinciehuis van Groningen waarop een leeuw met een wapenschild van 1916 prijkt en daaronder het wapen van Nederland met een gouden leeuw. Vanaf de Grote Markt kun je de borden volgen om weer terug te lopen naar het NS-station (900 meter, circa 15 minuten lopen).

COLOFON

Dit is een uitgave van [Het Dierenmuseum](#)

Inventarisatie en ontwerp : Femke Postma, Henny van Rij, Hedwich Sinnema
Redactie : Henny van Rij
Fotografie : Femke Postma, Henny van Rij, Hedwich Sinnema
Vormgeving : Harry van Oers en Henny van Rij

Heb je nog vragen of opmerkingen over de route?
Of ben je geïnteresseerd in een lezing over dierenkunst in de stad?
Mail dan naar info@dierenmuseum.nl of kijk op www.dierenmuseum.nl

©Dierenmuseum 2019